

Zjawiska kształtujące autorytet nauczyciela

Dr Marianna Powalka – LUBLIN

Urodzona w 1958 roku, po ukończeniu szkoły podstawowej, podjęła studia na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, ukończone tytułem magistra filologii polskiej w 1984 roku. W 2001 r. podjęła studia doktoranckie z pedagogiki resocjalizacyjnej na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, które zwieńczyła uzyskaniem stopnia doktora. Ponadto ukończyła szkolenia w zakresie psychoprofilaktyki i terapii, oraz kinezylogii edukacyjnej. Jest społecznym ławnikiem w sądzie rejonowym, uczestniczyła w kilku konferencjach naukowych. Autor kilku publikacji, prowadzi badania w zakresie pedagogiki.

Powszechnie wiadomo, iż okres transformacji ustrojowej w naszym kraju przyniósł wiele zmian; zarówno pozytywne jak i negatywne. Do negatywnych zmian zaliczyć trzeba obniżenie się poziomu życia wielu rodzin, zwłaszcza wiejskich, szczególnie na obszarach Polski wschodniej. Nastąpiło przewartościowanie wszelkich wartości, można powiedzieć, iż powstał pewien chaos aksjologiczny. Doszło do upadku wszelkich autorytetów moralnych i społecznych, zaś sarno słowo autorytet straciło swoje właściwe znaczenie. Wielokrotnie jest on nadużywane przez polityków, zwłaszcza podczas kampanii przedwyborczych, nieadekwatne do poszczególnych osób, co rodzi bunt i sprzeciw zwłaszcza wśród młodzieży.

Dzieci wzrastają i wychowują się w atmosferze ciągłej krytyki i narzekań, co ma niewątpliwie wpływ na brak autorytetów wśród dorosłych.

Do grona osób, które utraciły autorytet społeczny należą nauczyciele. Proces obniżania poziomu autorytetu nauczyciela jest zjawiskiem postępującym i niezbadanym jak słusznie zauważa J. Zimny wskazując na potrzebę prowadzenia dalszych badań w tym zakresie.

Na sukcesywny spadek autorytetu nauczyciela mają wpływ następujące zjawiska:

- ogólny brak autorytetów,
- przejście szkolnictwa przez samorządy,
- sposób przeprowadzania konkursów na dyrektorów szkół przez samorządy,

- awans zawodowy nauczycieli,
- sposób doboru kadry nauczycielskiej przez władze lokalne,
- inne zjawiska społeczno-polityczne.

Powszechnie wiadomo, iż w naszym społeczeństwie istnieje brak autorytetów zwłaszcza wśród młodzieży. Kiedy w roku 2002 prowadziłam badania uczniów gimnazjów z trzech wybranych gmin województwa lubelskiego (133 uczniów) młodzież pytana o osoby będące autorytetami i zasługujące na jej szacunek w środowisku lokalnym wymienia przede wszystkim rodzinę (82,5%); odpowiedź taką dała podobnie liczna grupa (86,2%) uczniów z grupy miejskiej. Częściej jednak deklaracja ta dotyczyła matek (87,6%) niż ojców (73,7%).

Ponad 1/4 uważa, że ojciec nie może być wzorem do naśladowania.

Na drugim miejscu dla badanych uczniów gimnazjów wiejskich autorytetem są ich koledzy-tak twierdzi 3 8,7% ogółu badanych. Znacznie rzadziej osobą, cieszącą się autorytetem i zasługującą na szacunek w opinii badanej młodzieży wiejskiej jest ksiądz, wymieniany jako autorytet przez 1/5 ogółu respondentów ze wsi (dla porównania- tylko 10,3% młodzieży z grupy miejskiej wymienia księdza jako autorytet i osobę zasługującą na szacunek).

Nauczyciel jest wymieniany jako autorytet tylko przez 10,2% ogółu badanej młodzieży wiejskiej. Są w tym zakresie duże różnice w odpowiedziach młodzieży z poszczególnych miejscowości. Największym szacunkiem cieszy się nauczyciel według odpowiedzi uczniów z gminy Czemierniki, wymieniany jest on jako autorytet przez 21,4% ankietowanych. Znacznie rzadziej występuje to w odpowiedziach respondentów z gminy Niemce - 8,2% i tylko u 5,5% ankietowanych gimnazjalistów z gminy Jeziorzany. W mieście wojewódzkim nauczyciel ma większy autorytet, gdyż jest on wymieniany przez 24,1% ankietowanych uczniów z grupy miejskiej.

Prowadząc badania ankietowe młodzieży pozyskiwałam informacje dotyczące funkcjonowania gminy, przeprowadzałam wywiady z osobami znaczącymi na tym terenie; rozmawiałam z wójtami, księżmi, nauczycielami, dyrektorami szkół, przedstawicielami rady rodziców, samorządu, lekarzami, pracownikami pomocy społecznej, policjantami, a także innymi osobami będącymi pracownikami urzędu gminy stąd

uważam, iż pozyskałam dość obszerne i ciekawe informacje dotyczące całości kształtu problemów danego terenu.

W gminie, gdzie nauczyciel cieszy się największym autorytetem (2 1,4%) żona wójta jest nauczycielką. Wójt tej gminy nie ocenia krytycznie nauczycieli, finansuje zajęcia pozalekcyjne dla uczniów, co prawda jest ich niewiele, ale jednak są, zaś pracownicy urzędu gminy i administracji szkolnej krytykują za to go, narzekając, iż dba tylko nauczycieli, bo „obraca się w towarzystwie”. Sądzę, iż autentycznie postawa wóldarza gminy w tym względzie decydująco wpływa na kształtowanie opinii społecznej na terenie gminy. Nauczyciele dzięki temu mają również zapewniony pewien komfort psychiczny, co rzutuje na ich relacje z uczniami i rodzicami w konsekwencji budują ich autorytet z środowisku.

W gminie Jeziorzany nauczyciel cieszy się autorytetem zaledwie u 5,5% ankietowanych gimnazjalistów. Na tym terenie występują liczne konflikty między samorządowcami, a nauczycielami, których krytykuje się, że mało pracują, dużo zarabiają są niedouczeni, wcześniej pracowali w PGR-rze a teraz zrobili się wielkimi nauczycielami. Na terenie tej gminy istniał PGR i utrzymuje się wyraźny podział na dwie grupy, co bardzo niekorzystnie wpływa nie tylko na ocenę nauczycieli, ale ogólny upadek wszelkich wartości i autorytetów. Jedynie ksiądz, potrafi zająć się młodzieżą bez tego typu uprzedzeń i cieszy się tam największym autorytetem zarówno wśród młodzieży jak i dorosłych, wójt i inne osoby, z którymi udało mi się przeprowadzić rozmowy są pełni podziwu i najwyższego uznania dla księdza.

W podmiejskiej gminie nauczyciel jest autorytetem dla 8,2% badanej młodzieży. Gmina ta jest bogata, a szkoła posiada dość szeroką ofertę zajęć pozalekcyjnych, z których niechętnie korzystają uczniowie. Dlaczego? Przedstawiciele rodziców i nie tylko twierdzą, iż nauczyciele są nieudolni, a przez to i nie lubiani przez młodzież, generalnie szkoła generuje stres, dlatego też bezsensowne jest wydłużanie zajęć lekcyjnych poprzez uczestnictwo w kołach zainteresowań. Ponadto występuje tutaj konflikt między wójtem i samorządem gminy a dyrektorem zespołu szkół, co również niekorzystnie wpływa na całokształt pracy szkoły obniżając poziom autorytetu nauczyciela. Natomiast w mieście wojewódzkim nauczyciel ma większy autorytet, gdyż jest wymieniany przez 24,1 % ankietowanych uczniów z miasta. Z moich obserwacji wynika, iż w dużym mieście jest większa rywalizacja między szkołami o ucznia, co wpływa na poziom nauczania tym samym dobór kadry pedagogicznej w poszczególnych szkołach. Zjawisko to jest zupełnie nieznanne na wsi, gdzie jest jedna szkoła i rodzic i uczeń nie ma żadnego wyboru, co również w sposób pośredni kształtuje poziom autorytetu nauczyciela. Ponadto na terenach wiejskich nauczyciel jest osobą z tego samego środowiska w obecnej sytuacji społeczno-materialnej ma to znaczący wpływ na ocenę nauczyciela i kształtuje poziom jego autorytetu. Jednak wciąż aktualne jest hasło socjalistyczne z wiersza W. Broniewskiego „byt określa świadomość”.

Przejęcie szkół przez samorzady lokalne zdecydowanie wpłynęło na upadek autorytetu nauczyciela, ponieważ zdecydowana większość burmistrzów, wójtów na nauczycieli patrzy krytycznie jako na tych, którzy rujną finanse i są poważnym ob-

ciążeniem dla ich budżetu. Opinie swoje wyrażają publicznie, wielokrotnie wpływają na kształtowanie opinii w tej sferze przedstawiciele samorządu lokalnego. Przy zatrudnianiu nie uwzględniają regulacji prawnych dotyczących zatrudniania nauczycieli, a jedynie interes finansowy danej jednostki prowadzącej daną placówkę. Wielu wójtom gmin wiejskich nie zależy na zatrudnieniu w szkołach na terenie ich gmin wysokokwalifikowanej kadry; dotyczy to nawet tych, którzy mieszkają na terenie zarządzanej przez siebie gminy i posiadających dzieci w wieku szkolnym, gdyż twierdzą, że jak są pieniądze to można zapewnić wszelkie możliwości rozwoju. W związku z wyrażaną przez siebie opinią nie zależy im na poziomie szkolnictwa.

Kolejną rzeczą, która niekorzystnie kształtuje poziom autorytetu nauczyciela są konkursy na dyrektorów szkół, których same założenia są dobre, ale stosunki panujące w samorządzie nie realizują ich, gdyż wybierany jest nie najlepszy kandydat, ale najwygodniejszy dla władzy. Można powiedzieć, że najpierw szuka się odpowiadającej włodarzowi danej terenu osoby, a następnie ogłasza się konkurs. Ponadto wójt czy burmistrz ma prawo - o ile ma zastrzeżenia do kandydata - nie powołać na stanowisko dyrektora osoby wygrywającej konkurs. Tego typu sytuacje rodzą konflikty wewnątrz grona pedagogicznego i nie służą budowaniu autorytetu nauczyciela.

Wszystko, co związane jest z wydatkowaniem publicznych pieniędzy stwarza potencjalne zarzewie konfliktu. Ma to miejsce w procedurach awansu zawodowego nauczycieli, gdzie jak wiadomo nie względy merytoryczne decydują o dopuszczeniu do poszczególnych szczebli, ale układy per-

sonalne i polityczne. Problem ten dotyczy szczególnie terenów wiejskich. Zjawisko to rodzi konflikty między nauczycielami, w które zaangażowani są przedstawiciele rodziców i uczniowie, co dramatycznie obniża poziom autorytetu nauczyciela.

Do zawodu trafiło wiele osób nieodpowiedzialnych i nieodpowiednich, które nie miały możliwości wyboru innej drogi edukacji, zaś sytuacja na rynku pracy, pewne powiązania polityczne, rodzinne zadecydowały o podjęciu przez nich pracy w szkole.

Przepracowałam dwadzieścia lat jako nauczycielka w kilku różnych typach szkół wiejskich jak i miejskich obserwując zachodzące zjawiska i towarzyszący im sukcesywny spadek autorytetu nauczyciela, którego już na pewno nie da się odbudować.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę, iż zdecydowana większość nauczycieli traktuje uczniów przedmiotowo, co też niekorzystnie wpływa na ich ocenę przez uczniów. Jest część nauczycieli, którzy swoją pracę traktują jak karę za niezawinione grzechy; takie odnosi się wrażenie, więc jak można mówić o tym pięknym „jednocześnie odpowiedzialnym zawodzie w kategoriach powołania.

Dopóki będą utrzymywały się te wyżej wymienione zjawiska negatywne dopóty ciągle będziemy obserwowali spadek autorytetu nauczyciela.

STRESZCZENIE

W ostatnich czasach problem autorytetu stał się pobocznym tematem, pomijanym zarówno w dyskusji pedagogicznej, filozoficznej, czy socjologicznej. Wpływ na ten stan rzeczy miały zapewne przemiany społeczno-polityczne, które oddaliły ro-

lę wychowawcy na plan dalszy. Ponadto środki masowego przekazu kreowały wychowawcę odznaczającego się walorami czysto zewnętrznymi. Pomijano walory duchowe, osobowe, kulturowe, które stanowią fundament autorytetu wychowawcy czy nauczyciela. Analizując ostatnie wydarzenia i zjawiska dokonujące się w obszarze pedagogicznym rodzi się pilna potrzeba zajęcia na nowo zjawiskiem autorytetu nauczyciela. Istotnym będzie zwrócenie uwagi na czynniki, które tworzą ów autorytet, decydują o jego kształcie i znaczeniu w procesie pedagogicznym. Autor podjął pewną refleksję na temat zjawisk kształtujących autorytet nauczyciela. Jest to raczej głos do dyskusji, a nie publikacja naukowa.

PHENOMENA SHAPING TEACHER'S AUTHORITY

Lately, the problem of authority has become a marginal subject, passed over in pedagogic, philosophical as well as sociologic discussion. Probably social and political changes, which moved the role of the teacher to the background, had influence on this state of things. Moreover, mass media created a teacher who has only purely physical virtues. Spiritual, personal, cultural virtues, which are the basis of teacher's and pedagogue's authority, were passed over. Analysing last events and phenomena in the field of pedagogy there is arising an urgent necessity for taking up phenomenon of teacher's authority anew. It is very important to pay attention to factors which create the authority, determine its shape and importance in pedagogic process. The author attempted reflection on factors determining teachers authority. It is rather a reflection to discuss and not scientific publication.